

Jari-Erik Nurmi

* 11.10.1956 † 9.10.2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON psykologian professori Jari-Erik Nurmi menehtyi vaikeaan sairauteen 9. lokakuuta 2017 kotonaan Jyväskylässä 60-vuotiaana. Hän oli syntynyt Harjunpäässä Porin lähellä 11. lokakuuta 1956. Nurmi muistetaan kansainvälisesti merkittävänä lasten ja nuorten oppimisen ja motivaation tutkijana, suunnannäyttäjänä sekä terävä-älyisenä metodikkona.

Yliopisto-opintonsa Jari-Erik Nurmi aloitti Turun yliopiston psykologian laitoksella vuonna 1975 valmistuen sieltä ensin valtiotieteiden maisteriksi ja vuonna 1984 edelleen psykologian lisensiaatiksi. ASLA Fulbright-stipendiaattina hän suoritti **Master of Arts tutkinnon Oregonin yliopistossa** Yhdysvalloissa vuonna 1986. Filosofian tohtoriksi hän väitteli vuonna 1990 Helsingin yliopistossa.

Nurmi työskenteli psykologian assistenttina sekä Turun että Helsingin yliopistossa, missä hän toimi myös Suomen Akatemian nuorempana tutkijana vuosina 1990–1996. Varsinaisen elämäntyönsä hän teki Jyväskylän yliopistossa. Siellä hän aloitti määräaikaisena professorina psykologian laitoksella vuonna 1996 ja hänet nimitettiin psykologian professoriksi vuonna 1999.

Ennenaikainen kuolema katkaisi Nurmen vahvan nousujohteisen tutkimustyön, jonka hedelmät ehtivät kuluvana vuosikymmenenä sadonkorjuun vaiheeseen. Hän oli tuottelias empiirikko ja teoreettisesti poikkeuksellisen ennakkoluuloton. Näihin ominaisuuksiin yhdistyi kiinnostus vaativien psykologisten aineistojen analysoinnin kehittämiseen. Tutkijaprofiilinsa kaikissa kolmessa peruspilarissa Nurmi ehti oman alansa, lasten ja nuorten kehityspsykologian, kansainväliseen kärkeen. On vaikea sanoa, mikä niistä on eniten vaikuttanut niihin kymmeniin väittelijöihin ja kollegoihin, joilla oli ilo työskennellä hänen ohjauksessaan tai hänen kanssaan Suomessa ja ulkomailla.

Nurmen omimmat tutkimusalat olivat motivaatio ja oppiminen sekä motivaatioelämän siirtymävaiheissa. Tutkijana hän oli terävä-älyinen ja poikkeuksellisen tuottelias. Hänen tuotantonsa käsitteli laajasti lasten ja nuorten kehitystä ja kehitysdynamiikkaa erilaisissa ympäristöissä. Yli 30-vuotisen uransa aikana hän ehti julkaista noin 250 kansainvälistä artikkelia ja kirjanlukua, kymmeniä suomenkielisiä artikkeleita ja lukuisia psykologian alan oppikirjoja ja hän kuului omalla alallaan tunnetuimpiin ja viitatuimpiin eu-

rooppalaisiin tutkijoihin. Hän pyrki aktiivisesti viemään tutkimustuloksia käytäntöön toteuttamalla erityisesti nuorten syrjäytymisen ja koulupudokkuuden ehkäisyyn suunniteltuja interventioita.

Väitöskirjassaan Jari Nurmi kehitti teoriaa nuorten tulevaisuuteen suuntautumisesta. Siinä hän liitti onnistuneesti toisiinsa elementtejä, joita oli totuttu psykologiassa pitämään eriseuraisina. Näitä olivat nuoren motiivit ja mielenkiinnon kohteet sekä tulevaisuuden suunnittelu ja siihen orientoituminen. Kenties ennakkoluulottomasti läpikäyty oman nuoruuden marxilainen vaihe vaikutti siihen, että hän antoi ison painon myös ikään liittyville sosiaalisille rakenteille kuten kehitystehtävät, roolisiirtymät, institutionaaliset ympäristön tarjoamat mahdollisuudet sekä erilaiset ikäsidonnaiset normit ja aikarajat. Teoriaa on käytetty maailmalla laajasti ja se on saanut runsaasti empiiristä tukea.

Väittelyn jälkeen Nurmi suuntasi tutkimustaan motivationaalisiiin ajattelu- ja toimintatapoihin, joita ihmiset käyttävät kohdatessaan haasteita oppimisessaan tai sosiaalisissa tilanteissa. Havainnot johtivat teoreettiseen malliin, jossa yksilön aiemmat kokemukset vaikuttavat siihen, minkälaisia ajatuksia, tunteita ja odotuksia erilaiset haastavat tilanteet hänessä herättävät. Nämä odotukset puolestaan heijastuvat siihen, miten yksilö haastavissa tilanteissa toimii: siinä missä onnistumisen odotus johtaa aktiiviseen ja tehtäväsuuntautuneeseen ongelmanratkaisuun, epäonnistumisen pelko ja epävarmuus omista kyvyistä vie tehtävien ja tilanteiden välttelyyn tai passivoitumiseen haasteiden edessä. Tehtävässä onnistuminen tai epäonnistuminen herättää lopuksi erilaisia ajatuksia siitä, miksi onnistuttiin tai epäonnistuttiin. Nämä ajatukset luovat

pohjaa sille, miten yksilö myöhemmin toimii vastaavissa tilanteissa. Tämä laajasti katsoen konstruktivismiin sijoittuva viitekehys oli punainen lanka Nurmen lukuisissa pitkittäistutkimuksissa, jotka koskivat kouluikäisiä lapsia ja nuoria sekä nuoria aikuisia.

Viime vuosikymmenellä Nurmi kiinnostui siitä, miten lapset itse vaikuttavat omiin kasvuympäristöihinsä ja erityisesti omien opettajiensa toimintatapoihin luokassa. Ilmiö oli psykologiassa vanhastaan tunnettu, mutta empiirisesti vähän tutkittu koululuokassa. Kiinnostuksesta seurasi ensin meta-analyysi ja sitten useita empiirisiä tutkimuksia. Yhdessä viimeisimmistä artikkeleistaan Nurmi kollegoineen raportoi, että lapsen ominaisuudet herättävät vanhemmissa ja opettajissa samanlaisia tunteita ja aktivoivat myös samanlaisia toimintamalleja.

Kolmannen eikä ollenkaan vähäisen panoksen Jari Nurmi antoi tutkimusmetodiikan kehittämiseen. Lukiossa syntynyt kiinnostus matematiikkaa kohtaan ohjasi hänet Fulbright-vuotenaan tutustumaan suomalaisessa psykologiassa vähän tunnettuihin rakenneyhtälömalleihin, joita hän muutamaa vuotta myöhemmin sovelsi väitöskirjassaan, osin jopa kollegoiden kummastukseksi. Tästä alkoi pysyvä pyrkimys kehittää ja hyödyntää tilastollisen mallinnuksen tarjoamia mahdollisuuksia psykologisessa tutkimuksessa. Hän myös rohkaisti tohtorikoulutettaviaan pätevoitymään metodisesti ja oli aina valmis syvälisiin metodisiin keskusteluihin ja tarvittaessa myös väittelyihin.

Analysointimenetelmien lisäksi Nurmen metodinen kiinnostus ja kehittämis halu näkyivät uusien tutkimusasetelmien ja aineistonkeruumenetelmien kehittämisessä ja kokeilemisena. Hän oli ensimmäi-

siä psykologian alan tutkijoita Suomessa, joka systemaattisesti alkoi käyttää ristiviivepitkittäistutkimusasetelmaa kehitysmekanismien tutkimuksessa. Sitä hän käytti erityisesti tutkiessaan lasten ja nuorten motivaation ja koulutaitojen kehitysdynamiikkaa erilaisissa siirtymävaiheissa, kuten siirryttäessä esiopetuksesta kouluun ja toisen asteen koulutuksesta aikuisuuteen. Ristiviivepitkittäistutkimusten lisäksi Nurmella oli voimakas kiinnostus mallintaa myös lyhyemmän aikavälin prosesseja niin luokkahuoneen kuin psykoterapiain konteksteissa. Yhdessä kollegoiden kanssa julkaistujen tutkimusten pohjalta on esimerkiksi pystytty selvittämään motivaation vaihtelevuutta oppitunnista toiseen. Nurmen metodisuuntatuneisuus ja taitavuus ovat vahvasti myötävaikuttaneet siihen, että Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta tunnetaan nykyään laajalti pitkittäistutkimuksistaan ja korkeatasoisesta metodisesta osaamisestaan.

Uransa aikana Nurmi ehti toimia lukuisissa johtotehtävissä. Tieteellisesti merkittävimmät ovat Suomen Akatemian Oppimisen ja motivaation huippututkimusyksikkö (2006–2011) ja Suomen Akatemian nimittämä ja rahoittama Jyväskylän yliopiston profilointiin liittyvää osaamiskeskittymä Centre of Research on Learning and Teaching (2015–2019), joita hän johti. Nurmella oli kyky hahmottaa suuria kokonaisuuksia ja visioida paitsi oman myös muiden tieteenalojen kehitystä; useammin kuin kerran hän muistutti kollegoita yhteisjulkaisuistaan gynekologien kanssa. Nurmi näki monitieteisen lähestymistavan edut monitieteisten ongelmien ratkaisemisessa ja toimi aktiivisesti siltojen rakentajana tieteenalojen välillä, erityisesti psykologian, kasvatustieteen ja tilastotieteen. Hän olikin

omimmillaan tehtävissä, joissa oli mahdollisuus tukea ympärillä olevien tutkijoiden laaja-alaista kehittymistä niin kotimaassa kuin ulkomailla. Hänen johtamassaan huippututkimusyksikössä eri tieteenalojen yhteistyö pääsi kukoistamaan, mistä osoituksena on edelleen jatkuva runsas julkaiseminen alan parhailla foorumeilla. Johtajana Nurmi oli ihmisläheinen ja helposti lähestyttävä. Hän otti työtovereidensa huolet ja murheet vakavasti ja kantoi vastuuta sekä osasi tarvittaessa tehdä rohkeita ja vaikeiden ratkaisuja.

Nurmen omistautuminen työlleen näkyi myös useina luottamustehtävinä. Hän toimi esimerkiksi oman alansa kansainvälisen tiedejärjestön (International Society for the Study of Behavioral Development) pääsihteerinä ja useiden kansainvälisten yhdistysten johtoryhmissä. Hän kuului myös monien kansainvälisten tiedejulkaisujen toimituskuntiin. Suomalaisen Tiedekatemian jäseneksi hänet valittiin vuonna 2005, ja samana vuonna hänet kutsuttiin Örebron yliopiston kunniaohjelmaksi. Tasavallan presidentti myönsi hänelle Suomen Valkoisen Ruusun I luokan ritarimerkin vuonna 2016.

Ihmisenä Jari oli lämmin, avarakatseinen ja humaani toisia arvostava persoona. Hänellä oli aina ovi avoinna ja aikaa aidosti kuunnella jokaista, joka hänen puoleensa kääntyi. Tohtorikoulutettavat olivat hänen erityisessä suojeluksessaan. Hän oli heille isähahmo, joka oli tukena ja auttoi paitsi tutkimuksen teon haasteissa, myös elämässä esiin tulevilla muilla ongelmilla. Psykologian valtakunnallisen tutkijakoulun jäsenet muistavat hänet illanviettojen keskushenkilönä, jonka ideat harvoin loppuivat kesken.

Jarilla ja Katriinalla on kolme aikuista lasta. Jari arvosti lastensa ratkaisuja ja hei-

dän sijoittumisensa elämässä tuotti isälle suurta mielihyvää. Hän oli myös ylpeä ensimmäisestä lapsenlapsestaan, joka syntyi kesällä 2017. Jari kävi laulutunneilla ja luki paljon, erityisesti dekkareita, sekä kalasti ahkerasti poikansa ja ystäviensä kanssa.

Professori Jari-Erik Nurmi muistetaan tieteenalansa merkittävänä vaikuttajana

sekä humanina ja sydämellisenä esimiehenä ja työtoverina, jonka puoleen oli helppo kääntyä asiassa kuin asiassa.

Hänen viisautensa vaativien päätösten edessä, satakuntalainen puheenpartensa sekä kuiva ja älykäs huumorinsa jättivät työyhteisöön lähtemättömän jälkensä.

*Kaisa Aunola, Pekka Niemi,
Marja-Kristiina Lerkkanen*